

تیشتر و آرش و تیرش

مژگان آقاجانیان

کارشناس ارشد مدیریت فرهنگی و پژوهشگر فرهنگ

ونکوور کانادا

آرش اسطوره‌ای بی‌بدیل
و کاملاً ایرانی‌ست که
ارتباط تنگاتنگی با ایزد
ستاره تیشتر دارد. در
وجود آرش، ساختار و
ویژگی مردم ایران زمین
متجلی است

تیرگان جشن آب و آبپاشی، فال و شعر، دلوری و پیروزی، پایکوبی
و دست‌افشانی، جشن رنگ‌هاست.

قبلاً گفتیم که در گاه‌شمار ایرانی، سیزدهمین روز هر ماه و چهارمین
ماه هر سال به نام «تیر» خوانده می‌شود و به فرخندگی این
هم‌زمانی روز و ماه به نام ایزد تیر، روز سیزدهم تیرماه «جشن
تیرگان» برگزار می‌شود.

در این شماره برآنیم تا با هم گوشه‌ای دیگر از فلسفه این
جشن باستانی را مرور کنیم.

جشن تیرگان مانند سایر جشن‌ها و مناسبت‌های ایرانی، فلسفه
عمیق و ابعاد متفاوتی دارد که نشان‌دهنده وسعت جهان‌بینی
ایرانی‌ست. ما در اینجا دو تا از مهم‌ترین ابعاد این جشن را عنوان
می‌کنیم که هر یک ناظر بر تعریفی از واژه «تیر» است:

اول) بُعد نجومی که نشان‌گر ارتباط تیرگان و ستاره تیر است. «تیر» یا «تیشتر» نام ایزد ستاره‌ای سپید و درخشنده است که در زبان فارسی به نام‌های دیگر همچون «شباهنگ» یا «ستاره سحری» هم بوده است. این ستاره در عربی «شعرای یمانی» و در لاتین «سیریوس» نام دارد. تیر ایزد باران و ترسالی است. داستان نبرد ایزد تیر با دیو خشکسالی یا «آپوش» در «تیریشنت» اوستا آمده است. به خجستگی ایزد باران، آب‌پاشی از آیین‌های شاد این جشن است که نمادیست برای باران‌سازی. از این‌رو به این جشن، جشن «آب‌پاشان» نیز می‌گفته‌اند.

دوم) بُعد تاریخی- اسطوره‌ای این جشن که روایت‌گر حماسه آرش است. آرش اسطوره‌ای بی‌بدیل و کاملاً ایرانی‌ست که ارتباط تنگاتنگی با ایزد ستاره تیشتر دارد. در وجود آرش، ساختار و ویژگی مردم ایران زمین متجلی است. از فایده‌های شناخت اساطیر این است که با مطالعه اسطوره‌های هر ملت، تاریخ تمدن، فرهنگ، اندیشه و سیر پیشرفت آن ملت را می‌شناسیم و بر این اساس، باورها و طرز تفکر مردم آن سرزمین را می‌توان از درون اسطوره‌ها بیرون کشید.

همواره در فرهنگ ایران زمین از اساطیر پهلوانان زیادی نام‌برده شده‌است که هر کدام از آن‌ها ویژگی‌های خاص خود را داشته‌اند. در میان آن‌ها نام آرش نیز می‌درخشد. چرا که او نه برای کسب نام و قدرت و ثروت، بلکه با آگاهی کامل خود را در راه وطن ایثار می‌کند و اولین مفهوم را برای واژه شهادت خلق می‌کند. در مورد اسطوره آرش روایت‌های مختلفی در متون گوناگون بیان شده‌است که یکی از مهمترین آن‌ها روایت اوستا است. داستان از این قرار است که پس از جنگ ایران و توران، افراسیاب تورانی و منوچهر ایرانی بر این اصل توافق می‌کنند که مرز بین ایران و توران با پرتاب تیری مشخص شود. آرش داوطلب پرتاب این تیر می‌شود و آن‌قدر با تمام توان، مهر و وجودش آن تیر را پرتاب می‌کند که پس از آن جان‌به‌جان آفرین تسلیم می‌کند. اما تیر روزها و شب‌ها پرواز می‌کند و عاقبت در دورترین نقطه شرق، در خراسان در کنار رود جیحون یا آمو دریا بر زمین می‌نشیند. به یمن پرتاب این تیر این روز را تیرگان می‌نامند و به جشن و سرور می‌پردازند.

باشد که ما هم با مهری آرش‌گونه به مام وطن عشق بورزیم اگر چه از فرسنگ‌ها راه دور...

پس از جنگ ایران و توران، افراسیاب تورانی و منوچهر ایرانی بر این اصل توافق می‌کنند که مرز بین ایران و توران با پرتاب تیری مشخص شود. آرش داوطلب پرتاب این تیر می‌شود و آن‌قدر با تمام توان، مهر و وجودش آن تیر را پرتاب می‌کند که پس از آن جان‌به‌جان آفرین تسلیم می‌کند. اما تیر روزها و شب‌ها پرواز می‌کند و عاقبت در دورترین نقطه شرق، در خراسان در کنار رود جیحون یا آمودریا بر زمین می‌نشیند. به یمن پرتاب این تیر این روز را تیرگان می‌نامند و به جشن و سرور می‌پردازند

